

TFA2018.283

Arveret 2.7og 2.9.

## Successionsrækkefølger set fra en praktikers synsvinkel

- ♦ *Hvad er retsvirkningerne af en bestemmelse om succession? I artiklen gennemgås to eksempler på successionsrækkefølger i testamenter, og hvordan retsvirkningerne af disse må antages at være vidt forskellige. Uden en detaljeret lovregulering om successionsrækkefølger må man i hvert tilfælde tage afsæt i, hvad der konkret er bestemt af testator eller gavegiver. Samtidig må man have øje for, at de tiltænkte retsvirkninger ikke nødvendigvis vil kunne blive gennemført i praksis.*

*Af advokat Ulrik Grønberg*

*»Ved min død skal mit sommerhus tilfalde min søster. Efter min søsters død skal sommerhuset tilfalde min bror.«*

Således kunne en helt kortfattet bestemmelse om en successionsrækkefølge lyde i et testamente. Men selv en tilsyneladende klar og forståelig bestemmelse om succession kan give anledning til vanskelige tvivlsspørgsmål. Skal værdien af sommerhuset deles med søsterens ægtefælle, hvis hun bliver skilt efter at have arvet sommerhuset? Er sommerhuset fritaget for udlæg fra søsterens eventuelle kreditorer, når det er tiltænkt at skulle gå videre til en anden person senere?

Et af kernepunkterne i nærværende artikel er, at der ikke altid er samme svar på disse spørgsmål. Vil man vide, hvad der er tiltænkt af retsvirkninger af en successionsrækkefølge, må man hver gang se på selve stiftelsesdokumentet – et testamente eller et gavebrev – og dets beskrivelse af rettigheder og forpligtelser.<sup>1</sup>

Nærværende artikel er bygget op omkring to eksempler på klausuler om successionsrækkefølge. I afsnit 3 er gengivet et eksempel på en successionsrækkefølge med rådighedsbegrænsninger, og de enkelte bestemmelser er kommenteret. I afsnit 4 har jeg gengivet en anden og »mildere« klausul om successionsrækkefølge, hvor arvingen frit kan råde over det arvede. Klausulen er udbredt i testamenter, men synes at være overset<sup>2</sup> i den juridiske litteratur.

### 1. Baggrund

Successionsrækkefølger er et særpræget juridisk fænomen: På den ene side er successionsrækkefølger i dag en del af tusindvis af testamenter, og advokater rådgiver om dem i deres daglige arbejde. På den anden side er der ikke en generel beskrivelse af, hvad en successionsrækkefølge indebærer af rettigheder og forpligtelser for modtageren. Der er ikke megen hjælp at hente i lovgivningen, der kun har opstillet nogle få betingelser for successionsrækkefølger.

Dertil kommer, at en drøftelse af emnet hurtigt bliver (for) akademisk, blandt andet fordi successionsrækkefølger ikke holder sig pænt inden for én juridisk disciplin, men kan gå på tværs af regler indenfor arveret, skatteret, familieret, obligationsret, ejendomsret m.v.

I Tyskland har man en detaljeret lovregulering af successionsrækkefølger med 47 paragraffer om emnet.<sup>3</sup> I Danmark

findes der ikke nogen tilsvarende lovmæssig bestemmelse af, hvad en successionsrækkefølges virkninger er, hvilket giver en række udfordringer.

Manglen på lovmæssige rammer er på sin vis en god ting. De mange variationsmuligheder gør testatoren (og testatorens advokat) i stand til at indrette successionsrækkefølgen, som det konkret skønnes passende.

Der er dog også en stor ulempe ved, at der er så mange måder, hvorpå successionsrækkefølger kan formuleres: Man skal næppe regne med, at enhver formulering af en successionsrækkefølge vil kunne forventes anerkendt ved domstolene, såfremt formuleringen strider mod andres – eksempelvis kreditorers og ægtefællers – rettigheder.

### 2. Definition

Successionsrækkefølger er kendetegnede ved, at en person i sit testamente (eller i gavebrev) har bestemt, at en genstand, en samling af genstande, en formue eller en del af en formue først skal tilfalde én ejer for derefter ved ejerens død – eller efter en tidsfrist – at gå videre til den næste ejer på 2.-pladsen. Stifteren giver således to eller flere personer en ret til den samme genstand.<sup>4</sup>

De to følgende eksempler i afsnit 3 og 4 er formuleret sprogligt forskelligt og vedrører henholdsvis en arvet genstand (et sommerhus) og en mere ubestemt arvelod (hele friarven). Det er dog ikke disse forskelle, der fører til, at eksemplerne har vidt forskellige retsvirkninger. Retsvirkningerne er knyttet til, hvorvidt arvingen har ret til at råde frit over det arvede i levende live eller ej.

### 3. Eksempel et – successionsrækkefølge med rådighedsbegrænsning

I dette første eksempel er det testatorens intention at skabe en art sameje, idet der stiftes en ret over en genstand for to personer. Rettighederne eksisterer tidsforskudt, således at den første rettighedshavers ret er midlertidig. Den anden rettighedshavers ret er udskudt.

1 Anne Louise Bormann og Ib Hounsgaard Trabjerg har i Arveloven med kommentarer, 2. udg. 2017, s. 346 ff., skrevet mere end fire sider med råd om, hvilke spørgsmål der skal tages stilling til, når successionsrækkefølgen indrettes med flere ejerrettigheder efter hinanden.

2 Helt overset er den pågældende type klausuler ikke – Rasmus Kristian Feldthusen gør tydeligt opmærksom på deres eksistens i sin ph.d.-afhandling "Succession", 2001, s. 153-157.

3 Bürgerliches Gesetzbuch §§ 2100-2146 omhandler *Vor- und Nacherbschaft*.

4 Det er mere udbredt, at det er hele eller dele af formuen, der skal indgå i succession, end det er specifikke genstande. En udførlig definition er lavet i Rasmus Kristian Feldthusen, Succession, 2001, s. 66.

I et testament kan en sådan bestemmelse tænkes formuleret som følger:<sup>5</sup>

1.1. Det er mit ønske, at mit sommerhus ved min død skal indgå i en successionsrækkefølge, hvor det på 1.-pladsen skal tilfalde min niece, Frida Petersen.

1.2. Efter Frida Petersens død skal sommerhuset tilfalde min nevø, Erik Petersen, som arving på 2.-pladsen. Såfremt Erik Petersen er gået bort, skal hans livsarvinger i stedet være arvinger på 2.-pladsen.

1.3. Frida Petersen skal ikke kunne overdrage eller pantsætte sommerhuset, som ej heller skal kunne gøres til genstand for retsforfølgning. Dette vil i forbindelse med arveudlægget være at tinglyse som byrde på ejendommen med prioritet næst den pantegæld, som måtte være lyst pr. min dødsdag og med Erik Petersen som påtaleberettiget.

1.4. Frida Petersen skal ikke kunne testere over sommerhuset, og hendes legale arvinger, herunder hendes eventuelle tvangsarvinger, skal ikke tage arv heraf.

1.5. Sommerhuset skal tilhøre Frida Petersen som fuldstændigt særeje.

### 3.1. Ad stk. 1-sprogbrugen

I stk. 1 indsættes en person, Frida, til at modtage et sommerhus ved testators død. Normalt kan man i arveretten nøjes med begreberne testator og arving.<sup>6</sup> I successionsrækkefølger arbejdes der med flere led af modtagere. Den første modtager kan kaldes *forarvingen*, og den næste modtager kan kaldes *efterarvingen* – inspireret af tysk ret, hvor betegnelserne *Vorerbe* og *Nacherbe* anvendes.

Forarvingen er arving på 1.-pladsen, mens efterarvingen er arving på 2.-pladsen. I andre sammenhænge er anvendt betegnelserne »antecessor« og »successor« om henholdsvis forarvingen og efterarvingen. Det gør jeg ikke her – dels fordi brugen af fremmedord ikke letter forståelsen af emnet, der i forvejen kan være u håndgribeligt, dels fordi »antecessor« undertiden er set anvendt om efterarvingen, skønt det rent sprogligt betyder »den, der kommer først«.<sup>7</sup>

### 3.2. Ad stk. 2 – de udpegede arvinger

Ved forarvingens død skal ejerskabet overgå til en efterarving, som er udpeget af testatoren. Forarvingen er testators niece og dermed ikke tvangsarving efter testator. Efterarvingen er en navngiven nevø til testator. Dermed opfyldes de to betingelser i arvelovens § 60 vedrørende successionsrækkefølger: Der er alene truffet bestemmelse om succession for friarv, og ejendelene er ikke tildelt flere ved testators død ufødte personer efter hinanden.

### 3.3. Ad stk. 3-forarvingens rådighed inter vivos

I stk. 3 sættes der begrænsninger i forarvingens råden over sommerhuset *inter vivos* – hun må ikke sælge, bortgive eller belåne det. Det vil være efterarvingens ret til sommerhuset, der bliver påvirket, hvis forarvingen overtræder bestemmelsen og eksempelvis forærer sommerhuset væk.

Forbuddet mod salg m.v. tinglyses på ejendommen med efterarvingen som påtaleberettiget med henblik på at træffe rimelige foranstaltninger til at hindre forarvingens råden.

Testatoren har også bestemt, at sommerhuset ikke kan gøres til genstand for retsforfølgning. Dette skal beskytte forarvingen og – måske især – efterarvingen mod, at forarvingens kreditorer søger fyldestgørelse i sommerhuset i successionsrækkefølgen.

UfR 1972.934 ØLD: En søn havde af sin moder fået en ejendom i Køge som gave på vilkår, at der blev tinglyst en bestemmelse om, at han ikke i 10 år efter moderens død måtte sælge ejendommen, som heller ikke måtte prioriteres med mere end rene 1. og 2. prioritetslån af offentlige midler, ligesom ejendommen ikke kunne gøres til genstand for kreditorfølgning. Landsretten stadfæstede, at bestemmelsen var til hinder for, at ejendommen kunne sættes på tvangsauktion af en af sønnens kreditorer.

Det er ikke i alle successionsrækkefølger, at en sådan kreditorbeskyttelse er mulig eller tiltænkt – i afsnit 4.3. er beskrevet, hvordan kreditorbeskyttelsen bortfalder, såfremt testatoren har bestemt, at forarvingen frit kan råde over det arvede. Såfremt en testator har lavet en bestemmelse om succession uden at omtale forarvingens råderet *inter vivos* – såsom i det kortfattede eksempel i artiklens indledning – må det antages, at forarvingen frit kan råde over det arvede i levende live. Den blotte oprettelse af en successionsrækkefølge indebærer ikke i sig selv nogen rådighedsbegrænsning *inter vivos*, hvilket er en af konsekvenserne af den minimale lovregulering af succession i dansk ret.

I det foreliggende eksempel er der i stk. 3 bestemt en række begrænsninger i forarvingens råderet, og at sommerhuset er tiltænkt at være beskyttet mod forarvingens kreditorer.

### 3.4. Ad stk. 4 – retsstillingen ved forarvingens død

I eksemplets stk. 4 fastsættes der begrænsninger i forarvingens muligheder for at råde over sommerhuset *mortis causa* – arveladeren har på forhånd bestemt, hvem der skal overtage sommerhuset ved forarvingens død.

Man kan teoretisk set godt forestille sig successionsrækkefølger, hvor forarvingen er givet fri ret til at testere over aktivet i successionsrækkefølgen. Dette ses dog ikke at være et ønske blandt særligt mange testatorer, hvilket ikke kan undre, da det går imod grundtanken om at ville fastlægge, hvem der skal overtage aktivet efter forarvingen.<sup>8</sup>

#### 3.4.1. Boafgiftens beregning

Efterarvingen skal betale bo- og tillægsboafgift uden at få andel i bundfradraget i dødsboet, jf. boafgiftslovens § 6, stk. 1, litra c. Der er ikke i bemærkningerne til boafgiftsloven anført nogen begrundelse herfor.

I eksemplet ovenfor er afgiften for efterarvingen den samme, uanset om man anser arven som hidrørende fra testator eller som hidrørende fra forarvingen – der skal betales bo- og tillægsboafgift, uanset om man arver fra sin onkel eller sin søster.

I andre tilfælde vil det dog kunne have betydning, hvilken relation der skal lægges til grund for afgiftens beregning. Ifølge den indtil 1. juli 1995 gældende arveafgiftslov indtrådte afgiftspligten, når successionen fandt sted, dvs. når forarvingen døde, jf. arveafgiftslovens § 4, litra b. Arveafgiftens størrelse skulle beregnes efter »slægtskabsforhold til sidste besidder«, jf. arveafgiftslovens § 6, stk. 1, der henviste til § 4, litra b. Den relevante afgiftsrelation var således forholdet mellem efterarvingen og forarvingen, ikke relationen mellem efterarvingen og testator.

Den nugældende boafgiftslovs § 8, stk. 4, medfører, at der skal svares bo- og tillægsboafgift i samme omfang, som der efter arveafgiftslovens § 4, litra b, skulle svares arveafgift. Der er i boafgiftsloven ikke en særskilt bestemmelse om, hvilken

<sup>5</sup> Eksemplet er en let omskrevet udgave af en formulering fra formularsamlingen på [www.synopsis.dk](http://www.synopsis.dk).

<sup>6</sup> Frida er formelt set legatar, men for nemheds skyld betegnes hun arving i artiklen.

<sup>7</sup> Såfremt man vil benytte latinske betegnelser, må den *første* modtager i en successionsrækkefølge – personen på 1.-pladsen – være *antecessor*. Forstavelsen »ante-« er latin og betyder »foran, før«. Forstavelsen kendes fra *antedatering*, som betyder »datering før et bestemt tidspunkt«. På engelsk er *antecessor* og *predecessor* (»forgænger«) synonyme. Personen på 2.-pladsen må dermed være *successor*.

<sup>8</sup> I *Finn Taksøe-Jensen m.fl., Successionsrækkefølger i praksis*, UFR 2001B.435, s. 440, anføres følgende: »Gives tilladelse til sådanne ændringer i testamentet, er successionsrækkefølgen en fiktion uden retsvirkninger«.

*afgiftsrelation* der skal lægges til grund ved afgiftens beregning, så det kan ikke siges med sikkerhed, hvorvidt man ved indførelsen af boafgiftsloven ønskede at ophæve eller videreføre princippet om, at afgiften skulle beregnes ud fra relationen mellem forarvingen og efterarvingen.

Det forekommer mest nærliggende, at den hidtil gældende retstilstand er videreført, således at boafgiftens beregning afgøres ud fra familieforholdet mellem forarvingen og efterarvingen<sup>9</sup>. Denne retstilstand må ifølge Stig Iuul antages at have været gældende siden arveforordningen af 1792<sup>10</sup>.

### 3.4.2. Indgår arven i forarvingens dødsbo

I den juridiske teori er der ikke enighed om, hvorvidt det arvede indgår i forarvingens dødsbo.

Finn Taksø-Jensen m.fl. anfører i »Successionsrækkefølger i praksis«, UfR 2001B.435, at det arvede indgår i forarvingens dødsbo, og at forarvingens eventuelle kreditorer kan søge fyldestgørelse i samtlige forarvingens ejendele, herunder værdierne i successionsrækkefølgen.

Modsat mener Rasmus Kristian Feldthusen, at det må antages, at værdier i successionsrækkefølger går uden om forarvingens dødsbo – ligesom pensioner og forsikringer – og dermed er undtaget fra boets kreditorer<sup>11</sup>. Efterarvingen har ifølge Feldthusen status som separatist i forarvingens dødsbo og har dermed som rette ejer krav på at få det arvede – i eksemplet et sommerhus – udleveret straks med henvisning til dødsboskiftelovens § 84, stk. 1.

Det er min opfattelse, at det arvede må antages at skulle indgå i forarvingens dødsbo på lige fod med arvingens øvrige efterladte formue, idet arven dog naturligvis skal udredes til efterarvingen, såfremt dødsboet er solvent. Forarvingens kreditorer må tilsvarende kunne gøre deres krav gældende i forarvingens dødsbo, således som Taksø-Jensen m.fl. anfører i ovennævnte artikel, idet forarvingen er ejer af aktiverne. Forarvingens kreditorer skal ikke affinde sig med, at aktiverne går uden om boet til efterarvingen. Er dødsboet insolvent, modtager hverken efterarvingen eller forarvingens tvangsarvinger nogen arv.

Dette må gælde, uanset om der er rådighedsindskrænkninger i forarvingens levende live eller ej. Båndlagte aktiver indgår også i arvingens dødsbo og kan dermed gå til dækning af arvingens kreditorer.

Er dødsboet solvent, har efterarvingens ret prioritet over forarvingens tvangsarvingers ret. Såfremt efterarvingen er et af forarvingens børn, vil barnet have ret til såvel aktiverne i successionsrækkefølgen som sin tvangsarv af det øvrige dødsbo – tvangsarven anses ikke for indeholdt i aktiverne i succession.

Det må antages, at efterarvingens ret er subsidiær i forhold til forarvingens ægtefælles krav mod dødsboet på såvel boslod som suppleringsarv efter arvelovens § 11, stk. 2. Aktiver i en successionsrækkefølge må tilsvarende tælle med ved vurderingen af, om der kan ske boudlæg efter dødsboskiftelovens § 18. Hvis betingelserne for boudlæg er opfyldt, må efterarvingens ret vige for boudlægget.

Aktiver i en successionsrækkefølge må også tælle med i relation til retsafgiften på 6.500 kr., hvis arvebeholdningen overstiger 1.000.000 kr., jf. retsafgiftslovens § 36 c.

Det arvede tæller med i aktivmassen ved vurderingen af, om forarvingens dødsbo er skattepligtigt, og boet skal betale eventuel avanceskat og skat af genvundne afskrivninger. Successionsrækkefølger kan stiftes for alle typer aktiver og kunne således omfatte aktier, udlejningsejendomme m.v., hvor en betydelig avanceskat aldrig ville blive betalt, såfremt overgangen fra forarvingen til efterarvingen ikke blev betragtet som en afståelse.

### 3.5. Ad stk. 5 – retsstillingen i tilfælde af skilsmisse

I eksemplets stk. 5 er der en bestemmelse om, at aktivet skal tilhøre arvingen som fuldstændigt særeje, hvilket blandt andet har den konsekvens, at arvingens ægtefælle ikke skal have 50 % som boslod ved ægteskabets ophør.

Bestemmelsen er muligvis overflødig. Generelt gælder det, at uoverdragelige og personlige rettigheder kun indgår i bodelingen i det omfang, det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler, jf. ægtefællelovens § 37. Der er ingen »særligt gældende regler« i arveloven om successionsrettigheders behandling ved skilsmisse, hvorfor man må se på selve testamentsbestemmelsens ordlyd og den rettighed, som forarvingen er tillagt.

En genstand, der er omfattet af en bestemmelse om succession med væsentlige rådighedsbegrænsninger i arvingens levende live, svarende til ovenfor nævnte eksempel, må antages at være en uoverdragelig rettighed, som efter ægtefællelovens § 37 er undtaget for deling ved skilsmisse<sup>12</sup>.

Særejebestemmelsen medtages således primært af forsigtighedshensyn for at undgå, at der rejses krav om boslod fra forarvingens ægtefælle ved separation/skilsmisse.

Andre formuleringer af successionsrækkefølger, hvor der ikke er begrænsninger i forarvingens anvendelse af arven, indebærer, at det arvede skal indgå i formuedelingen ved separation/skilsmisse – se eksemplet i afsnit 4 nedenfor.

#### 3.5.1. Kan forarvingen aftale med sin ægtefælle, at det arvede skal deles ved skilsmisse?

Såfremt successionsrækkefølgen er formuleret med så væsentlige begrænsninger i forarvingens råden i levende live, at der med rimelighed kan siges at være tale om en uoverdragelig, personlig rettighed efter ægtefællelovens § 37, vil udgangspunktet som nævnt være, at det arvede ikke skal deles i tilfælde af skilsmisse.

Forarvingen vil imidlertid kunne aftale med sin ægtefælle, at værdien af det arvede skal deles i tilfælde af skilsmisse. Dette vil potentielt stride mod formålet med successionsrækkefølgen, men ægtefællelovens § 17 synes ikke desto mindre at hjemle, at forarvingen og ægtefællen kan indgå en sådan aftale om deling.

Det fremgår af ægtefællelovens § 17, at »Ægtefæller kan ved ægtepagt aftale, at værdien af en rettighed omfattet af § 37 helt eller delvis skal indgå i formuedelingen«. Ifølge bemærkningerne

<sup>9</sup> Jf. Finn Taksø-Jensen m.fl., Successionsrækkefølger i praksis, UfR 2001B.435, hvor der på s. 439 er anført følgende: »Boafgift skal ved arvefaldet fra den på 1. plads indsatte til den på 2. plads indsatte betales på grundlag af den personlige relation mellem disse (...).«, men cf. Rasmus Kristian Feldthusen, Analyse af den skatte- og afgiftsmæssige behandling af successionsrækkefølger (fideikommiss) i dansk ret, Skattepolitisk Oversigt 2013.417, afsnit 4.3. in fine, hvor Feldthusen angiver, at afgiften skal beregnes på grundlag af relationen mellem efterarvingen og stifteren.

<sup>10</sup> Jf. Stig Iuul, Fideikommissarisk substitution, 1934, s. 19.

<sup>11</sup> Se herom Rasmus Kristian Feldthusen, Analyse af den skatte- og afgiftsmæssige behandling af successionsrækkefølger (fideikommiss) i dansk ret, Skattepolitisk Oversigt 2013.417, afsnit 4.2.1. in fine.

<sup>12</sup> Jf. Finn Taksø-Jensen m.fl., Successionsrækkefølger i praksis, UfR 2001B.435, hvor det på s. 438 er anført »Denne artikels forfattere finder dette resultat så sikkert, at det strengt taget ikke vil være nødvendigt at træffe bestemmelse om, at arven i successionsrækkefølgen skal være særeje for den på 1. plads indsatte.«

til § 17 kan sådanne aftaler indgås for alle typer af uoverdragelige og personlige rettigheder<sup>13</sup>.

Retsvirkningslovsudvalget havde foreslået, at man ikke skulle kunne aftale deling, hvis det ville stride imod, hvad der gjaldt for den pågældende rettighed, men Børne- og Socialministeriet tiltrådte ikke dette. Ministeriet skønnede, at det ville gøre det vanskeligt for ægtefællerne at overskue konsekvenserne af deres aftale om deling, og foreslog, at sådanne aftaler skulle kunne indgås for *alle* typer af uoverdragelige og personlige rettigheder<sup>14</sup>.

Såfremt forarvingen indgår en aftale med sin ægtefælle om, at et aktiv skal indgå i lighedelingen, selv om det er omfattet af en successionsrækkefølge, vil dette gå ud over efterarvingen, da der ved forarvingens separation, skilsmisse eller død skal beregnes boslod til forarvingens ægtefælle.

Også af denne årsag bør en klausul om fuldstændigt særeje medtages i testamentet – vel at mærke uden at der medtages nogen bestemmelse om, at arvingen og dennes ægtefælle kan ophæve særejebestemmelsen, jf. ægtefællelovens § 23, stk. 2.

#### 4. Eksempel to – successionsrækkefølge uden rådighedsbegrænsning

Som nævnt indledningsvist findes der en anden, udbredt variant af successionsrækkefølger. De er anderledes, fordi testator her ikke ønsker at forhindre forarvingen (typisk testators barn) i at anvende arven. Formålet er alene at bestemme, at såfremt der er noget tilbage af arven, når barnet senere dør, skal det gå ubeskåret til efterarvingen (typisk børnebørnene) uden deling med forarvingens ægtefælle (typisk testators svigerbarn).

Rasmus Kristian Feldthusen har i »Succession« s. 153 ff. beskrevet, hvordan arvefølger kan bestå i, at efterarvingens ret først aktualiseres, når forarvingen dør. Efterarvingen har alene en *forventning* om at skulle arve noget ved forarvingens død, helt ligesom man i almindelighed kun har arveret efter arveloven, hvis man overlever arveladeren.

Feldthusen advarer om, at disse successionsrækkefølger med et udskudt arvefald giver en meget ringe beskyttelse af efterarvingen mod forarvingen og forarvingens kreditorer.<sup>15</sup> Til trods for manglen på beskyttelse af efterarvingen synes denne af Feldthusen beskrevne type successionsrækkefølge med udskudt arveret at svare til den form for successionsrækkefølge, der er udbredt i testamentspraksis.

Bestemmelsen om succession er typisk formuleret i stil med følgende eksempel<sup>16</sup>:

- 1.1. Det er mit ønske, at friarven til mine børn skal indgå i en successionsrækkefølge således, at friarven skal tilfalde det pågældende barn på 1.-pladsen og det pågældende barns livsarvinger på 2.-pladsen.
- 1.2. Ved udlæg af arven til mine børn skal det nøje præciseres, hvilken del af arven der er tvangsarv, og hvilken del af arven der er friarv.
- 1.3. Mine børn skal frit kunne råde i levende live over den arv, som de har arvet efter mig, men de skal ikke kunne testere over arven, idet denne arv ved deres død skal tilfalde deres livsarvinger.

- 1.4. Indtægter af friarven, og hvad der træder i stedet for friarven, skal ligeledes indgå i ovenstående successionsrækkefølge.
- 1.5. Jeg er bekendt med, at ovenstående bestemmelser kun finder anvendelse i det omfang, arven efter mig ikke er forbrugt, når mine børn dør.

Bestemmelsen i eksemplet er altid i følgeskab med en mere sædvanlig testamentsbestemmelse om fuldstændigt særeje, der ikke kan ændres ved ægtepagt af barnet og barnets ægtefælle. I en undersøgelse af 3.000 personers testamentshenvendelser fra 2011-2012 ønskede 30,1 % denne sammensætning af »fuldstændigt særeje med succession«<sup>17</sup>.

##### 4.1. Ad stk. 1 – kun friarven

Her bestemmes, at det er al friarv til børnene, der skal indgå i en successionsrækkefølge. Det er således ikke specifikke aktiver og kan være såvel kontanter som fast ejendom. Overgangen til børnebørnene – som kan være ufødte – skal ske ved børnenes død. Dette forudsætter naturligvis, at man på tidspunktet for børnenes død er opmærksom på, at der fandtes en bestemmelse om succession i børnenes forældres testamente. Dette generelle bevisproblem ved successionsrækkefølger er uddybet i afsnit 5 nedenfor.

##### 4.2. Ad stk. 2 – sammenblanding

I stk. 2 er det for god ordens skyld præciseret, at tvangsarven til børnene ikke indgår i successionsrækkefølgen, jf. arvelovens § 60. Her vil et andet generelt bevisproblem ved successionsrækkefølger vise sig, nemlig hvordan man skal kunne identificere de arvede aktiver, der er omfattet af succession, og adskille dem fra de øvrige arvede aktiver, der ikke indgår i successionen. Dette er uddybet i afsnit 5 nedenfor.

##### 4.3. Ad stk. 3 – forarvingens rådighed inter vivos

I stk. 3 er det bestemt, at børnene frit kan forbruge arven eller bortgive den – de kan blot ikke testere over arven. Denne fri rådighedsret for børnene har afgørende betydning for successionens retsvirkninger. Det indebærer, at der ikke ville være noget til hinder for, at børnenes eventuelle kreditorer kunne gøre udlæg i det arvede i deres levende live, jf. analogien af retsplejelovens § 514, stk. 3, hvorefter bestemmelser om, at udlæg ikke kan foretages, ikke finder anvendelse, hvis skyldneren (forarvingen) har fri rådighedsret over aktiverne<sup>18</sup>.

En tilsvarende problemstilling kendes fra båndlæggelse af arv, hvorom der i arvelovens forarbejder er anført følgende:

»Derimod kan arvelader ikke træffe bestemmelse om delvis båndlæggelse i den forstand, at arvingen frit kan råde over arven, men at arvingens kreditorer ikke kan søge fyldestgørelse heri. En meget vidtgående adgang til udbetaling af den båndlagte arv, som betyder, at arvingens mulighed for at komme i besiddelse af kapitalen ikke væsentligt begrænses, kan endvidere medføre, at båndlæggelsen mister sin karakter og derfor ikke skal respekteres af arvingens kreditorer, jf. kommissionsudkastet af 1941, side 142-143.«<sup>19</sup>

##### 4.3.1. Retsstillingen i tilfælde af skilsmisse

Såfremt et barn skal skilles fra sin ægtefælle efter at have arvet, opstår spørgsmålet om, hvorvidt friarven kan holdes uden for

<sup>13</sup> Se bemærkningerne til § 17 i lovforslag L 178, Folketingstidende C, 2016-2017, s. 127.

<sup>14</sup> Se afsnit 3.9.3. i de almindelige bemærkninger til lovforslag L 178, Folketingstidende C, 2016-2017, s. 55 ff.

<sup>15</sup> Jf. Rasmus Kristian Feldthusen, *Succession*, 2001, s. 155.

<sup>16</sup> En næsten identisk bestemmelse om succession er beskrevet og kommenteret af Jørgen U. Grønberg og Ulrik Grønberg, *Særejeklausuler i testamenter*, i Hilsener til Svend Danielsen, redigeret af Lennart Lyng Andersen og Dorrit Sylvest Nielsen, 2009, s. 127.

<sup>17</sup> Undersøgelsens resultater er nærmere beskrevet i Ulrik Grønberg, *Testamentsmønstre*, TFA 2014.168.

<sup>18</sup> Se også Anne Louise Bormann og Ib Hounsgaard Trabjerg, *Arveloven med kommentarer*, 2. udgave, s. 344 ff.

<sup>19</sup> Betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen, s. 285-286.

bodelingen, når den indgår i en successionsrækkefølge. Som anført i afsnit 3.5. gælder det generelt, at uoverdragelige og personlige rettigheder kun indgår i bodelingen i det omfang, det er foreneligt med de for disse rettigheder særligt gældende regler, jf. ægtefællelovens § 37, og man må derfor i hvert tilfælde se på selve testamentsbestemmelsens ordlyd og den rettighed, som forarvingen er tillagt.

Når der ikke er rådighedsbegrænsninger, må en fortolkning af rettighedens karakter føre til, at forarvingens ægtefælles lovhjemlede krav på boslod vægtes tungt. Forarvingen er tillagt en sådan retsstilling, at hun/han minder om en ejer på så mange punkter, at det vil forekomme uhensigtsmæssigt, hvis successionsrækkefølgen skulle indebære, at en del af formuen holdes uden for en lighedeling<sup>20</sup>. Heller ikke i andre sammenhænge vil det blotte faktum, at det er fastlagt, hvem der skal være arvinger efter en persons død – det kunne være arvinger ifølge arveloven eller testamente – indebære, at personens ejendele ville blive holdt uden for delingen ved skilsmisse.

Når forarvingen er underlagt få eller ingen begrænsning i sin råden over det arvede i sit levende live, må konsekvensen således være, at det arvede er almindelig delingsformue og ikke holdes uden for deling ved arvingens eventuelle skilsmisse.

Spørgsmålet vil dog næppe opstå i det praktiske retsliv, idet ovenstående successionsbestemmelse som nævnt altid anvendes sammen med en bestemmelse om fuldstændigt særeje for det arvede, således at det arvede allerede som følge af særejebestemmelsen holdes uden for deling ved skilsmisse.

#### 4.4. Ad stk. 4 – indtægter og surrogater

I det omfang, den modtagne friarv ikke er blevet blandet sammen med forarvingens øvrige formue eller er blevet forbrugt, skal friarven gå videre til børnebørnene på 2.-pladsen, uden at der skal udredes arv til forarvingens øvrige arvinger.

Det fremgår af stk. 4, at også eventuelle indtægter af friarven eller ting, der måtte være erhvervet for friarven, skal indgå i successionsrækkefølgen og gå videre til efterarvingerne.

Bestemmelsen kan fremstå ligetil, men i praksis vil indtægterne af friarven og genstande, der er erhvervet af friarven, ikke nødvendigvis blive holdt klart adskilt fra forarvingens øvrige aktiver. Der vil kunne være betydelige problemer forbundet med at identificere, hvilke aktiver der er omfattet af successionsrækkefølgen, når forarvingen dør, og efterarvingen efter planen skal overtage aktiverne, jf. afsnit 5 nedenfor.

#### 4.5. Ad stk. 5 – retsstillingen ved forarvingens død

Bestemmelsen i stk. 5 er orienterende – både for testatoren, forarvingen og efterarvingerne. Arven, som barnet har modtaget, kan som nævnt udmærket vise sig at være forbrugt, når barnebarnet en dag skal overtage det arvede. Også dette understreger, hvordan efterarvingens rettigheder alene kan betragtes som ventende arv, når bestemmelsen er formuleret som i dette eksempel. Arven er ikke falden, før forarvingen er gået bort. Dette gælder, uanset at forarvingen ikke kan oprette testamente og fratage efterarvingen retten til at arve.

I det omfang, den modtagne arv fortsat er i behold, indgår arven i forarvingens dødsbo på lige fod med arvingens øvrige efterladte formue, således som anført i afsnit 3.4.2.

Er forarvingens bo insolvent, skal efterarvingens ret vige for forarvingens kreditorer, og efterarvingen modtager ingen arv.

Er forarvingens bo solvent, går efterarvingens ret forud for forarvingens tvangsarvingers ret. Såfremt efterarvingen er et af forarvingens børn, vil barnet fortsat have ret til sin tvangsarv af de øvrige aktiver i forarvingens dødsbo udover aktiverne i successionsrækkefølgen.

Det må antages, at efterarvingens ret er subsidiær i forhold til forarvingens ægtefælles krav mod dødsboet på såvel boslod som suppleringsarv efter arvelovens § 11, stk. 2. Efterarvingens ret må desuden vige for et eventuelt boudlæg efter dødsboskiftelovens § 18.

Efterarvingen skal betale boafgift og evt. tillægsboafgift uden bundfradrag, og afgiften skal beregnes på basis af slægtsskabet mellem forarvingen og efterarvingen, jf. ovenfor under afsnit 3.4.1.

Som beskrevet i afsnit 3.4.2. er efterarvingen i en successionsrækkefølge efter min mening ikke separatist i forarvingens dødsbo, og boet skal betale avanceskat og skat af genvundne afskrivninger. Værdierne i successionsrækkefølgen tæller med ved beregningen af aktivmassen i boet i relation til, om boet er skattepligtigt.

## 5. Generelle udfordringer ved successionsrækkefølger

De to ovennævnte eksempler har trods deres forskelligheder også nogle fælles problemer. Generelt lider successionsrækkefølger af to bevismæssige udfordringer:

1) Hvordan gøres efterarvingen opmærksom på, at han/hun har en rettighed ifølge en successionsrækkefølge?

2) Hvordan skal man som efterarving håndtere de sammenblandingproblemer, der kan opstå, hvis forarvingen i sin ejertid ikke har holdt de arvede aktiver klart adskilt fra sine øvrige midler?

### 5.1. Hvordan ved efterarvingen, at han/hun har en ret til arv?

Det er ikke en selvfølge, at efterarvingen er vidende om, at han/hun står til at arve efter forarvingen. Der vil ofte være forløbet flere årtier mellem det tidspunkt, hvor testamentet med successionsrækkefølgen blev oprettet, og det tidspunkt, hvor forarvingen dør.

Selv en (endnu) mere almindelig testamentsbestemmelse om, at arven skal være fuldstændigt særeje for en arving, vil erfaringsmæssigt typisk ikke blive opdaget, når arvingen dør. Dette til trods for, at fuldstændigt særeje også har betydning, når arvingen dør (arvingens ægtefælle kan ikke sidde i uskiftet bo med aktiver, der er fuldstændigt særeje, og får ikke boslod ved skiftet).

Ved en undersøgelse af 1.852 dødsboer, der blev behandlet ved Skifteretten i Roskilde i 2007, var der kun i ét enkelt bo registreret, at afdøde havde ejet tredjemandsbestemt særeje<sup>21</sup>. Et meget lavt antal, ikke mindst set i sammenhæng med, at der ved en anden undersøgelse af testamentshenvendelser fra 2011-2012 var 40,5 %, der ønskede en bestemmelse om fuldstændigt særeje (evt. med succession)<sup>22</sup>.

Siden d. 2. november 2014<sup>23</sup> har det ved oprettelsen af notartestamenter været muligt at registrere successionsrækkefølger

<sup>20</sup> Jf. Rasmus Kristian Feldthusen, *Succession*, 2001, s. 286.

<sup>21</sup> Jf. Michala Jørgensen, *Justitia* nr. 6/2012, s. 78. At det fuldstændige særeje blev opdaget af bobestyreren, skyldtes ifølge forfatteren, at afdøde havde omtalt særejets deling i sit eget testamente.

<sup>22</sup> Jf. Ulrik Grønborg, *Testamentsmønstre*, TFA 2014.168.

<sup>23</sup> Jf. bekendtgørelse nr. 1161 af 28.10.2014 om ændring af notarialbekendtgørelsen.

i Centralregisteret for Testamenter. Selve registreringen foretages manuelt af notarerne i landets skifteretter. Tinglysningsretten, som er den domstol, der har ansvaret for centralregisteret, anbefaler notarerne, at de blot registrerer testamentet flere gange, således at det fremgår af centralregisteret dels med testator som opretter, dels med forarvingen som opretter. Selvom det ikke er formelt korrekt, at forarvingen er opretter af testamentet, skulle en sådan registrering som »dobbelt-testation« medføre, at testamentet bliver fundet ved forarvingens død.

Det vides ikke, hvor mange af landets notarer, der er bekendt med og følger Tinglysningsrettens anbefaling.<sup>24</sup> Såfremt notarerne registrerer successionsrækkefølgerne korrekt, vil det være en stor hjælp til at forhindre uopdagede successionsrækkefølger i testamenter, der oprettes fremover. Der er dog oprettet mange testamenter med bestemmelser om succession, inden registreringen blev mulig, hvorfor det må antages, at der også fremover vil være dødsboer efter forarvinger, hvor man ikke er opmærksom på, at der eksisterede en – måske 30-50 år gammel – bestemmelse fra tredjemand, som kunne have betydning ved arvens fordeling.

## 5.2. Sammenblanding

Den muligvis største udfordring ved successionsrækkefølger er, at de stiller store krav til, at forarvingen holder det arvede adskilt fra sine øvrige midler. Det kan være vanskeligt for efterarvingen at bevise, at arven endnu er i behold ved forarvingens død, hvis forarvingen har rådet frit over det arvede i mange år.

Højesteretsdommer Anne Louise Bormann har i artiklen »Successionsrækkefølger – En løsning for moderne familier eller en kilde til konflikter?«<sup>25</sup> udtrykt det således: »Det primære problem – som måske overses i begejstringen for de muligheder, successionsrækkefølgerne giver for at tilrettelægge sin formues skæbne i et halvt århundrede efter sin død – er efter min opfattelse, hvordan man skal identificere de aktiver, der indgår i successionsrækkefølgen, når arvingen på første plads dør«.

Bevisproblemerne er forskellige, alt efter om det arvede er løsoregenstande (eksempelvis malerier), fast ejendom, eller hvis arven består i penge – men der er i alle tilfælde grobund for konflikter mellem forarvingens legale arvinger og efterarvingen om, hvorvidt en genstand er omfattet af en successionsbestemmelse eller ej. De forskellige bevisproblemer gennemgås detaljeret af Anne Louise Bormann i ovennævnte artikel, hvortil der henvises.

## 6. Sammenfatning

De mange variationsmuligheder gør det vanskeligt – hvis ikke umuligt – positivt at fastlægge en generelt gældende beskrivelse af, hvad forarvingens og efterarvingens rettigheder er i en successionsrækkefølge.<sup>26</sup> Man må i hvert tilfælde tage afsæt i, hvad der er beskrevet i stiftelsesdokumentet/testamentet.

Selv i tilfælde af, at der er formuleret en detaljeret testamentsbestemmelse, er det dog ikke givet, at alt kan lade sig gøre. At der i dansk ret er ganske få lovregler om successionsrækkefølger, indebærer i sagens natur ikke, at successionsrækkefølger er en juridisk blankocheck, hvor man som stifter selv kan vælge enhver retsvirkning til og fra.

Særligt får det i en række sammenhænge afgørende betydning for retsvirkningerne, hvis testatoren har bestemt, at forarvingen skal have fri rådighed over det arvede.

Mange successionsrækkefølger – faktisk de fleste successionsrækkefølger, jf. afsnit 4 – er oprettet, uden at der i testamentet er angivet, at der skulle være intentioner om at begrænse forarvingens fri råden i levende live. Sådanne »milde« successionsrækkefølger giver efterarvingen en ringe beskyttelse mod, at forarvingen bruger hele arven, ligesom den manglende rådighedsbegrænsning giver forarvingens eventuelle kreditorer ret til at foretage udlæg i det arvede, jf. RPL § 514, stk. 3, analogt. Disse ulemper er dog nødvendige konsekvenser af, at testatoren i stedet har lagt vægt på, at forarvingen ikke skal hindres i at anvende arven, mens han/hun er i live.

I lyset af, hvor mange testamenter med bestemmelser om successionsrækkefølger der er oprettet i de seneste år, må der forventes en stigning i antallet af arvestridigheder om successionsrækkefølger i de kommende årtier, når testatorerne går bort. Det kunne derfor være til gavn, såfremt retsstillingen for successionsrækkefølger kunne blive afklaret via lovbestemmelser. Særligt er der behov for, at det bliver fastlagt, hvorledes aktiver i successionsrækkefølger skal behandles ved forarvingens død, ikke mindst skatte- og afgiftsmæssigt.

Supplerende lovregulering vil ikke nødvendigvis løse ethvert problem, der er forbundet med brugen af successionsrækkefølger. I praksis vil der ofte være en betydelig risiko for, at de genstande, der er omfattet af successionsrækkefølgen, ikke længere kan identificeres, når forarvingen dør, og efterarvingen skal overtage dem. Dette bevismæssige problem ændrer dog ikke på, at en lovmæssig fastlæggelse af successionsrækkefølgers retsvirkninger er tiltrængt.

<sup>24</sup> Ved en rundringning i november 2018 til 10 tilfældigt valgte retskredses notarkontorer, oplyste de alle, at de ikke gjorde noget for at registrere successionsrækkefølger.

<sup>25</sup> Artiklen er trykt i *Caroline Adolphsen, Helle Isager, Eva Naur og Anne-Dorte Bruun Nielsen (red.), Festskrift til Irene Nørgaard*, s. 157-165.

<sup>26</sup> Jf. *Rasmus Kristian Feldthusen, Succession*, 2001, s. 20.